

Ató, cat. ant. *At* (inadmissible l'etimologia germànica indicada per *AlcM*).

*Ato*bar, V. *atalbar* (cf. *atuir*) *Atobó*, V. *tova* *Atocar*, V. *tocar* *Atofar*, *atojat*, V. *toja* *Atolondrar*, -*drat* [c. 1800, Sanelo, Febrer-Cardona], cast., V. DCEC (TOLONDRO) *Atollar*, -*llat*, V. *toll*

ÀTOM, pres del llatí *atōmus*, i aquest, del grec *ἄτομος* id., de l'adjectiu *ἄτομος* 'indivisible', derivat de *τέμνω* 'jo tallo'. □ 1.ª doc.: *atomus*, Llull; *átomo*, 1695, Lacav.; *átom*, c. 1800, Sanelo (I, 34r1).

«En Vós no cab ni un *átomo* d'obscuritat perquè tota sou plena de gràcia», CRos, *Adages Val.*, 1736, p. 4; també en Febrer-Cardona. Té cert interès la forma *àctim* 'la dotzena part d'un punt: unitat de mesura de coses molt menudes' que registraren el dicc de Tarongí, MGadea, *AlcM*, forma relacionada amb l'it. *attimo* ('instant o engruna mínims') i que sembla ser resultat d'una contaminació de *minimus* i *actus* (cf. Spitzer, *MiscAlcover*, 468).

DERIV.: *Atòmic* [1868, *SLitCosta*]; *atomicitat*. *Atomista* [princ. S. XIX, Febrer-Cardona] *atomistic* (id.); *atomitzar*. *Diatomea*, deriv. savi de *διάτομος* 'tallat per la meitat', també deriv. de *τέμνω*.

+ *Atomaïar*, V. *atònit* *Àton*, *atonia*, *atònic*, V. *to*

ATÒNIT, pres del ll. *attonitus* 'ferit del llamp', 'estabornit', participi d'*attonare* 'llampferir', derivat de *tonare* 'tronar'. □ 1.ª doc.: segona meitat S. XVI (*Ardits*; 1613, MAgustí; *AlcM*); «Los pochos hòmens que eren dins la dita Seu estigueren tots *atònits* de la claror gran» (*Ardits* v, 74).

També en *DTò.*, 1640, Sanelo (I, 34r1; II, 4r1), Febrer-Cardona. D'un derivat *atonitat* prové per metàtesi *atoinat* castellon.; per creuament amb *entumir*, cast. *entumecer*, i el seu grup, el men. + *atomaïar* «aturdir», *atomaïat* «aturdidó» [princ. S. XIX, Febrer-Cardona]; la forma que Moll registrà a Ciutadella era *atumoar* «llevar les forces» (*AORBB* II, 1929, 64) que en la *Misc. Alcover* interpretava (potser amb biaix etimològic) «produir insensibilitat per excés de fatiga i depressió física».¹ És dubtós que hagi existit verament el verb *atonir* que registren alguns.

¹ La formació primitiva seria *atomeylar. Sospitem el mateix origen per al sindnìm mallorquí *atormeiar* (DÀmen.), *estormciar* (AMAlcover; *AlcM*), *estormeir* (també AMAlcover i *AlcM*) (per al qual és massa arriscat pensar en origen germànic); hi hauria una *r* afegida no sense impuls fonètic (repercussió i *-trom-* > *-torm-*) però sobretot per influència d'*estabornir* (junt amb *adormir* i *estordir*). Anna Moll (1978) confirma, en efecte, que avui a Menorca és universal *atumuá* (i és sabut que la pèrdua fonètica de *-y-* hi està generalitzada avui en aquestes condicions).

Atontament, *atontar*, *atontir*, V. DCEC (*tonto*) *Atonyar*, *atonyat*, V. *tonya* i *tona* *Atonyinar*, V. *tonyina* *Atorçonat*, V. *torçó* (TORCER) *Atordi-*

dor, *atordiment*, *atordir*, *atordit*, V. *tord* *Atorellar*, V. *torell*

ATORGAR, 'concedir', mot comú amb l'arag. id., l'oc. ant. *autorgar*, cast. *otorgar*, port. *outorgar*, sard *otorigare*, provinent del ll. vg. *AUCTORICARE id., pròpiament 'autoritzar', derivat del ll. *AUCTOR*, -ORIS, en el sentit de 'garantidor', 'venedor'. □ 1.ª doc.: *atoregar*, doc. de 1233; *atorgar*, c. 1260; ja abans es troba en formes més llatinitzants, com ara *autorecare* 917 (i altres en Bast-Bass., 180).

Car en un doc. dels anys 1280-95, apareix «él non ho laud ne non ho *hautorg*» (Miret, *RHisp.* XIX, 11) però la forma *laud* ens fa témer que ací hi hagi més o menys llatinització. Potser també en *auctorgar* Poble, a. 1191 (*Cartul. Poble*, p. 65), i en *autorga* doc. ross. de 1315 (*RLR*, 270). Però en la forma de 1.ª Pres. Ind. *atòreg* que llegim en un doc. ribagorçà de 1233 (Montanyana, en Miret, *El més antic text lit.*, p. 26) no hi ha llatinització sinó pur arcaisme; i en altres d'Ovarra de 1290 i 1295;¹ *atorgas* i *atorgad* en dos doc. urgellesos d'entre 1257 i 1269 (PPujol, *Dcs. en vulgar* XXV, 5; XXI, 4); «axí con hom ignorant e no digne de la presència del bisbe, sia de la porta partit —; a la qual sentència totz *atorgaren*», *VidesR.*, 9v2; «los Còssols --- feren transladar los privilegis *atorgatz* a la vila», a. 1324, *Cartoral de Vilafranca de Cfl.*, f° 1r. Ja freqüent en la *Cròn.* de Jaume I: «*atorgà* les paraules e féu-se lo matrimoni», «hac a *atorgar* que ns retrieb», «e éls creu que *atorgar-m'o-ban*»; mot i forma també molt corrents en Llull, Muntaner, JRoig, Joanot Martorell, etc.

No trobo encertada la declaració d'*AlcM*: «La forma *atorgar* és més literària: *otorgar* és la dominant en el llenguatge viu»: no es comprèn què entén per «llenguatge viu»; si vol dir 'llenguatge parlat, vulgar', no interessa perquè el fet és que el mot en l'una i en l'altra forma és estrany al llenguatge vulgar; si vol dir 'llengua literària acceptada en general' sembla que cal rebutjar-la perquè la forma usada ha estat sempre *atorgar*, i encara que *otorgar* hagi constituït un dels molts castellanismes tan corrents a Mallorca, i no menys en el Princ., ni l'ús de la forma correcta es va arribar a interrompre mai en la llengua viva, ni avui existeix vacil·lació en aquest punt). No estan prou comprovades les cites que dóna d'*otorgar*; el fet és que la forma amb *a-* es continuà usant després de l'època decadent fins en comarques ben poc conservadores: «Yo F. F. *atorc* aver rebut 10 ducats de vós, G. Ferer, los quals avia prestat» 'reconec' OPou (1575, *TbPu.*; *atorga* a les Borges B. (*BDLC* VI, 37); maestr. *atorgar* «consentir, comportar, condescendir; concedir, otorgar: —Tot li hu *atorgues* al teu *chic!*» (Ga. Girona); murc. *atorgar* (Ga. Soriano).

El domini de la forma en *at-* s'ha estès fora de l'àmbit de la nostra llengua. Encara que en oc. ant. *autrejar* sigui la forma més corrent, i l'arcaic *autorgar* no hi sigui rar, *atorgar* no hi és ben estrany. Alt-arag. *atorco* a. 1196, Gili (*HomMzPid.* II, 108); arag. ant. *atoregar*; en cast. arcaic trobem *auctorigare* en docs.